

Kunstenplan 2021-2024

inleiding

erfgoed

regeling vierjarige subsidies

AFK
amsterdams
fonds voor de
kunst

Inleiding Erfgoed

Regeling Vierjarige subsidies

Kunstenplan 2021-2024

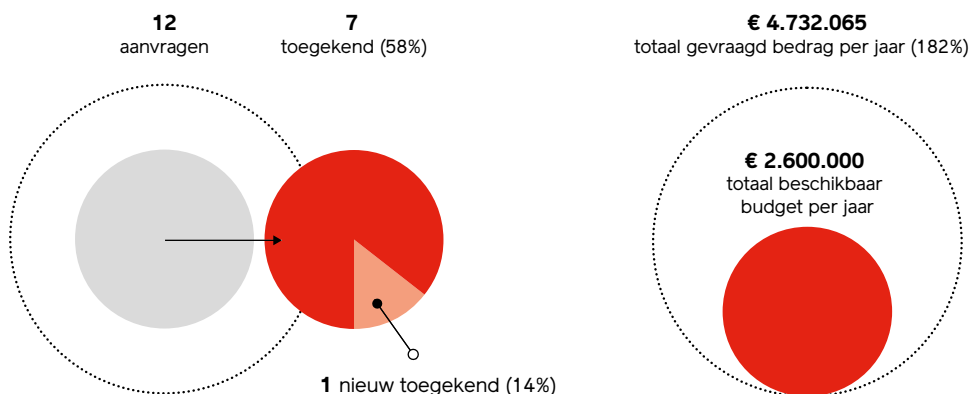
AANVRAGEN IN HET KORT

Binnen de discipline Erfgoed werden veertien aanvragen ingediend. Twee aanvragen zijn gedurende de behandelprocedure ingetrokken, mede onder invloed van de gevolgen van de coronacrisis op de bedrijfsvoering van de betreffende aanvragers. De commissie Erfgoed heeft twaalf aanvragen volledig behandeld.

- In totaal werd er voor de twaalf volledig behandelde aanvragen € 4.732.065 per jaar aangevraagd, gemiddeld € 394.339 per aanvrager. Het beschikbare budget voor Erfgoed in de komende kunstenplanperiode bedraagt € 2.600.000 en is zodoende 182% overvraagd. Inclusief de twee ingetrokken aanvragen bedroeg het totaal aangevraagde bedrag € 5.171.943 per jaar, oftewel 199% van het beschikbare bedrag.
- Vijf (42%) van deze aanvragers ontvangen in de lopende periode geen vierjarige subsidie van het AFK. Vier van hen dienden voor de periode 2017-2020 wel een aanvraag in voor vierjarige subsidie, maar zagen deze niet gehonoreerd. Eén organisatie (8%) vraagt voor het eerst vierjarige subsidie aan bij het AFK.
- De zeven aanvragers die in de periode 2017-20120 al een vierjarige subsidie ontvangen vanuit het Kunstenplan, vragen voor de periode 2021-2024 samen jaarlijks € 3.615.552 aan. Dat is 17% meer dan zij in de lopende subsidieperiode krijgen. Alle aanvragers vragen boven hun huidige subsidieniveau aan.
- Twee aanvragen zijn ook aan een andere commissie voorgelegd voor co-advies.

De commissie oordeelt dat negen aanvragen voor subsidie in aanmerking komen. Het beschikbare budget was niet toereikend om al deze aanvragen volledig te honoreren. Binnen het beschikbare budget kunnen zeven van deze organisaties daadwerkelijk geheel of gedeeltelijk gehonoreerd worden. Het gaat om één nieuwe aanvrager en zes organisaties die in de huidige periode ook vierjarige subsidie ontvangen. De commissie adviseert om drie aanvragen niet te honoreren.

OVERZICHT AANVRAGEN ERFGOED

ERFGOED			
Aanvrager	Aangevraagd (in euro's per jaar)	Toegekend (in euro's per jaar)	Toegekend 2017-2020 (in euro's per jaar, niveau 2020)
De Nieuwe Kerk	100.000	-	-
Imagine IC	550.208	440.000	334.191
Museum Het Rembrandthuis	950.000	760.000	940.509
Museum Het Schip **	435.000	287.815	403.151
Museum Ons' Lieve Heer op Solder *	695.344	-	604.726
Museum van Loon *	176.513	-	-
Nederlands Uitvaart Museum Tot Zover	170.000	135.000	120.414
NEMO Science Museum	490.000	-	-
New Urban Collective	200.000	200.000	-
Stichting Van Eesteren Museum	150.000	-	-
Stichting Verzetsmuseum Amsterdam	570.000	565.000	477.415
Tropenmuseum/Nationaal Museum van Wereld- culturen	245.000	212.185	212.184
	4.732.065	2.600.000	3.092.590

* positief advies, beschikbaar budget niet toereikend om aanvraag toe te kennen

** positief advies, beschikbaar budget niet toereikend om volledig bedrag toe te kennen

Totaal budget erfgoed (in euro's, per jaar)	2.600.000
Totaal gehonoreerde aanvragen (in euro's, per jaar)	2.312.185
Resterend budget (in euro's, per jaar)	287.815

Positief advies, onvoldoende budget (op volgorde van waardering)

Naam	Geadviseerd (in euro's, per jaar)	Toegekend (in euro's, per jaar)
Museum Het Schip	435.000	287.815
Museum Ons' Lieve Heer op Solder	604.727	-
Museum van Loon	176.513	-

ALGEMEEN BEELD

Dat geschiedenis leeft, is dezer dagen zichtbaarder dan ooit. De recent opgelaaide discussies over historische 'helden' en de herziening van de geschiedenis canon: ze laten zien dat geschiedenis vanuit vele monden verteld moet worden. De Amsterdamse erfgoedsector is zich hier sterk van bewust en geeft in haar presentatie- en educatiefunctie volop ruimte voor nieuwe gezichtspunten. De geplande uitbreiding van het Verzetsmuseum Amsterdam bijvoorbeeld voorziet in een afdeling over Nederland als koloniale bezetter naast de te vernieuwen presentatie over Nederland onder de Duitse bezetting. Het museum voegt daarmee een perspectief toe dat schuurt en prikkelt.

De erfgoedaanvragers zijn grotendeels organisaties die een collectie beheren en presenteren. Deze collecties geven focus en eigenheid. In hun plannen besteden zij echter beperkt aandacht aan de ontwikkeling van en omgang met de collecties. Over de digitale toegankelijkheid en bruikbaarheid van collecties wordt in de meeste aanvragen niet gesproken, terwijl in tijden van Corona eens te meer blijkt hoe belangrijk het is om (ook) digitaal de verbinding met het publiek aan te gaan. Amsterdam is

een diverse stad en de culturele erfenissen van zijn inwoners zijn levend en veranderlijk. Er is sprake van een groeiend besef dat erfgoedcollecties die veelzijdigheid en dynamiek zouden moeten weerspiegelen om te zorgen dat de inwoners van de stad zich kunnen herkennen en zich kunnen laten zien in het stedelijke erfgoed aanbod. Immaterieel erfgoed wordt in dat opzicht steeds belangrijker. Imagine IC onderkent dat al jaren en nodigt Amsterdammers in erfgoedgesprekken uit om hun verhalen te vertellen en hun erfgoed te (her)definiëren.

De erfgoed aanvragers verschillen sterk, zowel wat betreft de aard van hun collecties en/of doelstellingen als qua omvang, professionaliteit en maturiteit. Elke aanvrager is op zijn eigen merites beoordeeld, rekening houdend met factoren zoals schaal grootte en ontwikkelings stadium. Zichtbaar is dat vooral de kleine aanvragers het moeilijk hebben. Voor hen is het lastig om uit de vicieuze cirkel te komen van weinig mens- en slagkracht, beperkte zichtbaarheid en krappe inkomsten. Des te opvallender is het, dat er nauwelijks nog sprake is van structurele samenwerkingen. De Amsterdam Heritage Museums, waarin het Amsterdam Museum en diverse kleinere erfgoedorganisaties samenwerkten, is in 2018 een stille dood gestorven zonder dat daar een evaluatie aan vooraf gegaan lijkt te zijn.

Van de twaalf aanvragen adviseert de commissie er één niet te honoreren op grond van een te lage totale waardering. Getoetst aan de verschillende criteria bevat deze aanvraag te veel als zwak beoordeelde aspecten dan wel substantiële punten van kritiek om vertrouwen te kunnen hebben in de kwaliteit en haalbaarheid van de voorgenomen activiteiten. In één geval wordt de aanvraag als geheel weliswaar als subsidiabel beschouwd maar adviseert de commissie deze toch niet te honoreren vanwege de zeer kritische beoordeling op die onderdelen waarvoor specifiek ondersteuning van het AFK wordt gevraagd. Ook is er één aanvraag die weliswaar als subsidiabel wordt beoordeeld, maar toch afgewezen wordt omdat de commissie van mening is dat er geen sprake is van een reële subsidie behoefte.

Negen aanvragen komen in aanmerking voor honorering. Nieuwkomer New Urban Collective krijgt een plek in het Kunstenplan op grond van een overtuigend plan voor The Black Archives. De organisatie liet de afgelopen jaren zien met dit initiatief van toegevoegde waarde te zijn voor het culturele aanbod in de stad.

De budgettaire beperking leidt ertoe dat niet alle verhalen van Amsterdam aan bod kunnen komen in de vierjarige toekenningen. Eén aanvrager doet een beroep op ruim eenderde van het beschikbare budget. Ook zijn er nieuwe aanvragers. Die combinatie van factoren zet de pluriformiteit van het erfgoed aanbod onder druk. Ondanks positieve adviezen is er daardoor voor museum Ons' Lieve Heer op Solder en voor Museum Van Loon geen geld beschikbaar en voor museum Het Schip slechts een gedeelte van het benodigde bedrag. De commissie had graag gezien dat er voldoende budget zou zijn om alle positief beoordeelde aanvragen te subsidiëren. Zij constateert dat de druk op het budget is vergroot door de kwantitatieve en kwalitatieve groei van de culturele sector in de stad en zij verwacht dat deze druk in de komende jaren alleen maar verder zal oplopen. Zij adviseert hier in de toekomst rekening mee te houden.

ARTISTIEK BELANG

Artistieke eigenheid is bij vrijwel alle aanvragers overtuigend aanwezig. In de meeste gevallen hangt dat sterk samen met de collectie en/of het aandachtsgebied van de aanvrager, dat kenmerkend is en duidelijk richting geeft aan artistiek-inhoudelijke keuzes ten aanzien van programmering en activiteiten. De meeste aanvragers blijven trouw aan waar de organisatie en zijn collectie inhoudelijk voor staan. In het geval van het Nationaal Museum voor Wereldculturen (Tropenmuseum Junior) en Imagine IC is het vooral de specifieke aanpak van de organisatie die de artistieke eigenheid bepaalt. Het Tropenmuseum Junior blijkt een voorbeeld voor veel andere erfgoedorganisaties wat betreft zijn intensieve samenwerking met maatschappelijke groepen en organisaties bij de voorbereiding van tentoonstellingen over niet-westerse culturen. Imagine IC is voor erfgoedorganisaties in Amsterdam en (ver) daarbuiten een bron van inspiratie met zijn methode van participatief verzamelen door middel van emotienetwerken en verzamelgesprekken. Verschillende aanvragers doen de komende periode een beroep op Imagine IC bij het introduceren en integreren van participatieve werkwijzen binnen hun eigen organisatie.

Veel plannen geven een beperkt inzicht in de culturele interesses van de beoogde doelgroepen. De visie op wat aanvragers voor wie maken en waarom, is niet altijd even helder. Er is in veel gevallen nauwelijks sprake van publieksonderzoek en andere vormen van impactonderzoek. Het kleine Uitvaartmuseum Tot Zover springt er op dit punt in zoverre goed uit dat het ondernemingsplan duidelijk onderscheiden doelgroepen benoemt en per doelgroep beschrijft wat het museum te bieden heeft. Ook bij dit museum staat het publieksonderzoek echter nog in de kinderschoenen. Ongeveer de helft van de aanvragers maakt melding van enigerlei vorm van co-creatie, wat de potentie heeft om de artistieke betekenis voor het beoogde publiek te vergroten.

De meeste aanvragers laten een overtuigende artistieke ontwikkeling zien. Zij werken eraan om hun collecties en aandachtsgebieden te belichten vanuit nieuwe perspectieven, in samenspraak met maatschappelijke samenwerkingspartners en gebruikmakend van methodes zoals storytelling en participatief verzamelen. Dat geldt zowel voor instituten met een lange staat van dienst, zoals het Rembrandthuis, als voor nieuwkomer New Urban Collective met The Black Archives. Het Rembrandthuis grijpt de grondige renovatie van het museum aan om een nieuwe vaste opstelling te maken die de bezoeker vanuit uiteenlopende culturele en sociale gezichtspunten laat kijken naar de eeuw van Rembrandt, die lang niet voor iedereen een gouden eeuw was. The Black Archives, voortgekomen uit en tot dusver sterk gefocust op de Surinaams-Afrikaanse gemeenschap, verbreedt zijn perspectief naar andere Afrikaanse diasporagemeenschappen en de zwarte queer community.

BELANG VOOR DE STAD

De sterke maatschappelijke inslag bij veel aanvragers vertaalt zich in stevige verbindingen met de stedelijke samenleving, zowel inhoudelijk als wat betreft de samenwerkingsrelaties en/of co-creatie met maatschappelijke organisaties en groepen. Nagenoeg elke instelling werkt wel enigermate samen met maatschappelijke partners en daarnaast ook met onderwijsinstellingen. Aandacht voor educatie is doorgaans goed verankerd in het beleid en de uitvoeringspraktijk van de aanvragers, zij het niet altijd met het gewenste resultaat. Ook grote organisaties bereiken soms een teleurstellend laag aantal leerlingen. Het is niet verwonderlijk dat het Verzetsmuseum en het Tropenmuseum Junior, beiden met een speciaal aanbod voor kinderen in de schoolgaande leeftijd, het op dit gebied uitstekend doen.

De bijdrage van erfgoedorganisaties aan de stedelijke spreiding van het culturele aanbod en het publieksbereik daarvan is in veel gevallen niet vanzelfsprekend. Zij zijn door hun aard veelal sterk locatiegebonden en de helft van de aanvragers is, soms al van oudsher, in stadsdeel Centrum gevestigd. Toch doen zij bijna allemaal moeite om buiten hun eigen gebouw en verspreid door de stad zichtbaar, actief en van betekenis te zijn. Zo organiseren museum Het Schip en het Van Eesterenmuseum wandeltours die zicht geven op de verspreiding van de architectuur van respectievelijk De Amsterdamse School en de tuinsteden. Zuidoost is het stadsdeel waar de meeste outreach-activiteiten gepland zijn. Museum Van Loon heeft het voornemen om daar een rol te gaan spelen bij de culturele programmering in boerderij Langerlust aan de Gaasp in Zuidoost, die tot 50 jaar geleden in bezit was van de familie Van Loon.

Veruit de meeste erfgoedaanvragers, negen in getal, kiezen voor het thema Leefbare stad als langetermijnontwikkeling waaraan zij een bijdrage willen leveren. Dat sluit goed aan bij de sterk maatschappelijk gekleurde taakopvatting van de meeste erfgoedaanvragers. De overige vier kiezen voor het thema Wereldstad, omdat ze een duidelijke internationale oriëntatie hebben en/of een grotendeels internationaal publiek bereiken. De uitwerking die de aanvragers aan het gekozen thema geven, is in veel gevallen tamelijk impliciet, of overlapt sterk met de reguliere activiteiten. Een voorbeeld van een aanvrager die het thema wel nadrukkelijk uitwerkt, is de stichting New Urban Collective (The Black Archives). Zij denkt via het versterken van de sociale cohesie bij te dragen aan de leefbaarheid van de stad, door de culturele rijkdom van de Amsterdamse superdiversiteit te laten zien en tegelijkertijd de spanningen die die diversiteit met zich mee kan brengen bespreekbaar te maken. De programmering van The Black Archives sluit naadloos aan bij die benadering.

UITVOERBAARHEID

Vakmanschap is een sterk punt van de erfgoedaanvragers. Deze kwaliteit is vrijwel overal duidelijk aanwezig, al is de capaciteit soms krap bemeten. De wat jongere organisaties, die nog volop in opbouw en ontwikkeling zijn en nog niet veel vet op de botten hebben, worstelen zichtbaar met de balans tussen ambitie en realisme.

De meeste erfgoedaanvragers huizen in vrij grote en kostbare gebouwen en hebben mede door hun collectietaak hoge beheerlasten. Dat beperkt de aanvragers in hun financiële wendbaarheid en maakt ze al snel financieel kwetsbaar. Niettemin is de bedrijfsvoering van de meeste aanvragers te kwalificeren als gezond. Sommige aanvragers, vooral de wat grotere organisaties met een lange en goede staat van dienst, beschikken over grote reserves. Ook op dit punt zijn de jongste organisaties in het nadeel omdat die nog nauwelijks zijn toegekomen aan de opbouw van een weerstandsreserve die nodig is om tegenvallers op te vangen. Om uit die klem te komen van ambitie enerzijds en gebrek aan middelen anderzijds, kiezen sommige aanvragers ervoor om de vlucht naar voren te maken en de organisatie te versterken om meer te kunnen doen en betere resultaten te kunnen boeken. Dat brengt echter ook aanzienlijke risico's met zich mee. In sommige gevallen, zoals bij The Black Archives en Imagine IC, is de commissie van mening dat het plan de moeite waard is om die risico's te nemen. In andere gevallen was het plan juist aanleiding om daarin terughoudend te zijn.

Vrijwel alle begrotingen van de erfgoedaanvragers laten een goede financieringsmix zien, zodat de risico's van tegenvallende inkomsten gespreid zijn. De begrotingen van de aanvragers die op het punt staan grote investeringen te doen voor verbouwingen en vernieuwingen, waren lastig te doorgronden. Hier waren de investerings- en exploitatiebegrotingen niet altijd even helder gescheiden, wat de beoordeling van de reguliere exploitatie bemoeilijkte.

De meeste voornemens van de aanvragers op het gebied van marketing en communicatie worden beoordeeld als logisch en passend maar zijn wel wat generiek. Deze observatie sluit aan bij de constatering dat aanvragers een weinig uitgesproken visie hebben op wat ze voor wie maken. Het Nationaal Museum voor Wereldculturen (Tropenmuseum Junior) en het Verzetsmuseum Amsterdam springen er in positieve zin uit. Beide organisaties investeren structureel in publieksonderzoek. Dat betaalt zich terug in heldere, specifieke, realistische en overtuigende marketingplannen.

DIVERSITEIT EN INCLUSIE

De meeste aanvragers zijn zich bewust van het werk dat zij te doen hebben op het gebied van diversiteit en inclusie en besteden daar serieus aandacht aan. Merkbaar is hoe weinig er op dit vlak nog steeds vanzelfsprekend is, en dat twintig jaar nadat staatssecretaris Van der Ploeg hiervoor een lans gebroken heeft. Des te belangrijker is het dat de Amsterdamse erfgoedsector twee organisaties rijk is die diversiteit in hun DNA hebben en bereid en in staat zijn om collega's in de stad en de rest van het land te prikkelen, uit te dagen en mee te nemen in hun meerstemmige en inclusieve benadering en hun methodes voor co-creatie en participatie. Imagine IC en New Urban Collective (The Black Archives) zijn volgens de commissie alleen daarom al van grote waarde voor de stad. Beide organisaties zijn als partner betrokken bij verschillende andere aanvragen.

Een eenzijdige personeelssamenstelling kan leiden tot een beperkte blik. Juist op het punt van het diversifiëren van het personeelsbestand en bestuur/toezicht zijn veel van de plannen nog voorzichtig en terughoudend. Sommige organisaties kiezen voor een stageplaats of junior-positie om de onevenwichtige personeelssamenstelling te verbeteren. Dat kan volgens de commissie weliswaar een goede (eerste) stap zijn, maar zij vindt dat er meer ambitie nodig is om ook en juist op managementniveau ruimte te bieden voor mensen met een andere culturele achtergrond.

Imagine IC verwoordt in zijn ondernemingsplan treffend wat het belang is van een meerstemmige programmering: het is niet zozeer een doel, maar vooral een middel om mensen meerdere perspectieven aan te reiken en de wereld te laten zien door de ogen van een ander. In de programmering besteden aanvragers veel aandacht aan de pijnlijke kanten van de gedeelde geschiedenis van het koloniale verleden en de slavernij. Erfgoedorganisaties nemen hun verantwoordelijkheid in het vertellen van deze verhalen die te lang eenzijdig zijn benaderd en belicht. De voorgenomen programmeringen sluiten verhoudingsgewijs nog wat minder goed aan bij 'de actualiteit van de diversiteit'. Ook de mensen met wie we geen eeuwenlange pijnlijke geschiedenissen delen, maar die wel een thuis in ons land hebben gevonden, mogen van erfgoedorganisaties verwachten dat zij ook hun geschiedenissen representeren, tonen en vertellen. Dat is niet alleen van belang zodat zij zichzelf in het aanbod kunnen herkennen, maar ook omdat het helpt om door anderen gekend en begrepen te worden. Enkele aanvragers maken hier werk van en passen daarbij methoden van co-creatie en participatie toe. De tentoonstellingen van het Tropenmuseum Junior zijn volgens de commissie op dit punt al jaren voorbeeldstellend.

Het bereiken van een cultureel divers samengesteld publiek is voor veel aanvragers een oprechte wens en bovendien, tegen de achtergrond van de steeds diverser wordende Amsterdamse bevolking, een kwestie van welbegrepen eigenbelang. Cocreatie en educatie zijn voor de erfgoedaanvragers belangrijke manieren om de brug te slaan naar een cultureel diverser publiek. Veel aanvragers zijn echter sterker gefocust op de inhoud van de verhalen die zij willen vertellen dan op het publiek waarvoor die verhalen bestemd zijn. Het is niet vanzelfsprekend dat een meerstemmige programmering als vanzelf een cultureel divers publiek trekt. Op dit gebied valt er dan ook nog veel werk te doen en winst te behalen.

COLOFON

De Inleiding Erfgoed regeling Vierjarige subsidies 2021-2024 is een uitgave van het Amsterdams Fonds voor de Kunst.

Samenstelling

Amsterdams Fonds voor de Kunst

Vormgeving

Piraña grafisch ontwerp

Amsterdams Fonds voor de Kunst

Bezoekadres

Pakhuis de Zwijger

Piet Heinkade 179

1019 HC Amsterdam

Postadres

Postbus 1079

1000 BB Amsterdam

Tel: 020 – 5200520

Fax: 020 – 5200599

www.amsterdamsfondsvoordekunst.nl

www.afk.nl

secretariaat@afk.nl

www.facebook.com/afk020

twitter.com/AFK020

[instagram.com/afk020/](https://www.instagram.com/afk020/)